

Prowolání.

Auf

Zeichnet Kriegsanleihe!

WAHLT SOZIALDEMOKRATISCH

AKADEMISCHER VERBAND

METROPOLIS

Marianne Jobst-Rieder

*1948

Studied German Philology and Philosophy at the University of Vienna. Librarian at the Austrian National Library since 1977. Since 1995 director of the Department of Broadsheets, Posters and Ex Libris. Curator of exhibitions on Georg Trakl, Ludwig Wittgenstein and Franz Werfel. Works on poster-exhibitions (e.g. Das letzte Fivat, Vienna 1995). Articles on Library Science, posters and broadsheets.

Studovala německou filologii a filozofii na Vídeňské univerzitě. Od roku 1977 pracovala jako knihovnice v Rakouské národní knihovně (Österreichische Nationalbibliothek). V roce 1995 se stala vedoucí zdejší sbírky letáků, plakátů a ex libris. Je kurátorkou výstav o Georgu Traklovi, Ludwigu Wittgensteinovi a Franzi Werfelovi. Pracovala na výstavě plakátů, Das letzte Fivat (Vídeň 1995). Publikuje v oblasti knihovní vědy, píše články o plakátech a letácích.

Together with photography and film, the poster became one of the trendsetting mass media of the 19th century. The invention of chromolithography and the rapidly increasing industrial mass production combined with the growth of cities created an ideal environment for the poster to come into its own, with its reduction to quickly comprehensible, catchy advertising slogans and its continuously successful communication patterns. While posters providing the “street gallery” with the works of well-known artists boomed, a broad public also started to collect posters. This “affichomania” also caught on among private collectors, museums and art schools alike.

Viennese educational institutions, like their counterparts in France and Germany, collected samples for their students, e.g. the School of Applied Arts and the Graphische Lehr- und Versuchsanstalt (School of Graphics). Private collectors such as notary Ottokar Mascha purchased incunabula of young poster art from all over Europe and the United States of America.

The following article illustrates the origins of the poster collection and its current holdings at the Austrian National Library (ANL), which developed mostly via legal deposit, as is also the case with other national libraries. The special collections of applied graphics built up over the past ten years are less well known to the public. Information on special activities (exhibitions, projects, publications and Internet presentations) could provide the basis for cooperation with other poster collections and promote research on archival material.

HISTORY OF THE COLLECTION

The Wiener Hofbibliothek (Court Library of Vienna) had been collecting posters in its famous Kupferstichkabinett (Imperial Graphic Collection) ever since the 1890s, as the directors realized the value of this medium for contemporary and art history. They consulted renowned Viennese lithography institutions such as Albert Berger and Jacob Weiner to obtain specimen copies. At the same time, they cooperated with affiches societies and by 1914 they had collected an approximately 500 posters.¹

While the Kupferstichkabinett focussed mainly on contemporary posters – art posters for exhibitions at the Secession and of the Hagenbund as well as for circus performances and events at the Prater and other amusement establishments – another department of the Court Library, the Collection of Broadshets (founded in 1912), put historical, early poster-material on public display. Within its holdings of the revolution of 1848 covering the entire Habsburg monarchy a considerable number of large-format placards was included consisting mostly of text posters with political messages and military announcements.²

Immediately after the outbreak of the First World War, the Court Library established a war collection in 1914, thus following the example of other nations, which succeeded in compiling huge and comprehensive collections (e.g. the Imperial War Museum in London or the Bibliothèque Nationale in Paris). The Court Library aimed at including in the war collection “every testimony of this time, as far as it has manifested itself in writing and printing, in drawing and photography”³ – in fact any object which was somehow connected to events on the battlefield or on the home front: postcards, *Vivatbänder* (commemorative victory ribbons), propaganda stamps, food vouchers, entry tickets and posters which were massively used for the first time during this war for political propaganda, thus representing the main medium of mass communication apart from newspapers. Official notifications and military announcements from the entire monarchy and the occupied nations, from Albania to Ukraine, were integrated into the Court Library. So far, roughly 10,000 text posters have been registered, filed alphabetically according to their respective printing places, from Adelsberg to Zwettl. Moravia and Bohemia are included as well by listing all capitals of districts, such as Ústí nad Labem (Aussig a. d. Elbe), Brno (Brünn), Chrudim, Jihlava (Iglau), Prague, Rychnow (Reichenberg) and Znojmo (Znaim).

In all countries at war, the bulk of the poster production dealt with the call to purchase war bonds. In Austria-Hungary these were not sold by the government directly, but instead through banks. Well-known graphic artists such as Alfred Roller, Julius Klinger and Alfred Offner designed these affiches for Viennese banks, while Czech artists did the same for financial institutions in Prague, e.g. for the Zivnostenská Banka. Minka Podhajská created two posters for the seventh, Ferdinand Rubes for the seventh war bond.

In 1917 Ottokar Mascha donated his collection of 3,051 international posters to the Emperor. It included a special section of Kriegsgraphik (war graphics) with 154 posters, 830 postcards, caricatures, memorial pages and various graphic material. Mascha had even acquired affiches from Entente countries via neutral Switzerland. He turned the Kriegsgraphik directly over to the war collection, which was incorporated into the Collection of Broadshets and Posters of the National Library in 1920.⁴

LEGAL DEPOSIT POSTERS

With minor exceptions, the only way of acquiring new posters during the First Republic was by legal deposit, regulated by the Press Act of 1922,⁵ which remained in effect until 1980. Acquisition policy focussed on political life and contemporary history, whereas art history was left to museums and educational institutions.

Beginning with the elections for the Constituent National Assembly (Konstituierende

Provolání.

Ve Vídni powstalo zbourání a znepokojuje weškeré mysle. K udržení pokoje a zachování swobod, na kterých se říšský sněm ustanowi, jest potřeba rázných a rychlých kroků.

Pakli-by menšina sněmu meze swých práv přestoupila a ozbrojenou mocí podporována jsouc, násilně se celé vlády zmocnila k nebezpečnosti swobody rovnoprávnosti národů a rodiny císařské: ohražuje se Lipa slowanská a Výbor studentský proti všemu násilnému jednání menšiny sněmu, neuznává samowolně sestawenou prozatimní vládu a projewuje se veřejně pro hájení všech ustanowení úplného sněmu říšského.

Nebezpečná doba požaduje objasnění našeho stawu ze všech stran, a k tomu cíli sestupují zvláštní výborové spojení jsouce s městskou raddou, w stále porady.

Obywatelové Prahy! na wás nyní záleží, aby se udržel veřejný pokoj, aby se zachowala vlast před záhubou všeobecného nepořádku, aby mohly výsledky nadřečených porad k blahu všeho národa a ku wzniku swobody i we skutek wstoupiti.

**Wýbor Slovanské Lípy.
Wýbor studentstwa.**

Aufruf.

In Wien ist die Revolution ausgebrochen und erschüttert alle Gemüther. Zur Aufrechthaltung des Friedens und der Sicherung der Freiheiten, auf welche der Reichstag basirt ist, bedarf es energische und rasche Schritte.

Sollte die Minorität des Reichstages die Grenzen ihres Rechtes überschreiten und unterstützt von bewaffneter Macht, gewaltsam sich der ganzen Regierung bemächtigen, zur Gefährdung der Freiheit, der Gleichberechtigung der Nationen und der kaiserlichen Familie: so verwahrt sich die Lipa Slowanská und der Studentenschaft gegen jede gewaltsame Handlung der Reichstagsminorität, erkennt die willkürlich zusammengesetzte provisorische Regierung nicht an, und erklärt sich öffentlich für den Schutz aller Anordnungen des vollständigen Reichstages.

Der Augenblick der Gefahr fordert die Erklärung über unsere Stellung von allen Seiten, und zu diesem Zwecke treten besondere Ausschüsse in Verbindung mit dem Stadtverordneten-Collegium in permanenter Berathung.

Bürger Prags! Von Euch hängt es jetzt ab, daß die öffentliche Ruhe erhalten, daß das Vaterland gerettet werde vor der Vernichtung aller Ordnung, daß die Resultate der erwählten Berathung zum Wohle der ganzen Nation und zur Hebung der Freiheit in's Werk gesetzt werden können.

**Der Ausschuß der Lipa Slowanská.
Der Ausschuß der Studentenschaft.**

Druck von C. W. Medau in Prag.

Provolání. Aufruf, C. W. Medau, Praha 1848,
knižtisk/letterpress, 45 x 57 cm, ÖNB Wien,
F 21426. Foto archiv ÖNB

Současně s fotografií a filmem se jedním z masových médií určujících trendy devatenáctého století stal i plakát. S vynálezem chromolitografie, nástupem pásové výroby a růstem velkých měst vznikalo prostředí ideální pro příchod plakátu jako takového, prostředku, který se rychle stal především nositelem bezprostředně srozumitelného, chytlavého reklamního sdělení a stále úspěšnějších komunikačních reklamních vzorců. S rozmachem „pouličních galerií“ s díly známých výtvarníků začalo být běžné plakáty také sbírat. Tato „affichomania“ postihla soukromé sběratele stejně jako muzea i umělecké školy.

Podobně jako ve Francii a Německu i vzdělávací instituce ve Vídni sbíraly ukázky a vzory pro své studenty, jako třeba Uměleckoprůmyslová škola a Graphische Lehr- und Versuchsanstalt (grafická škola). Existovali již i soukromí sběratelé, například notář Ottokar Mascha, který

nakupoval prvotisky tehdy ještě mladého umění plakátu celé Evropy i USA.

Následující článek vypovídá o původu sbírky plakátů a současných sbírkových fondech v Rakouské národní knihovně (Österreichische Nationalbibliothek, ÖNB), které vznikly převážně díky zákonu o povinných výtiscích, podobně jako v případech jiných státních knihoven. Speciální sbírky užití grafiky nashromážděné v průběhu minulých deseti let nejsou veřejnosti tak známé. Informace o zvláštních aktivitách (výstavy, projekty, publikace

Nationalversammlung) in 1918—more than 250 posters were printed for the campaigns of some 20 parties—the poster collection mirrored and recorded political life of the First Republic and the *Ständestaat* (corporate state) 1934–1938. The passionate arguments of the two major camps, led by the conservative Christian Social and the Social Democratic Parties, respectively, were also reflected on the poster walls. Aggressive images, party symbols, powerful personifications such as Mihály Bíró's "Red Giant" for the proletariat or denunciatory caricatures fuelled the election campaigns. Artists invented a new visual language using impressive picture-codes to highlight ideological positions which lingered on far beyond the Second World War. In the 1960's, campaign strategies were Americanized and the graphic art of lithographic posters was replaced by photographs done in offset print with exchangeable photos showing portraits of the politicians of the day and mostly consensus-orientated slogans in political communication. Moreover, television became the main medium of political contests, and nowadays posters play a new role in the media-mix for election campaigns in pervading the public space of cities and highways.

In 1995 the Department of Broadsheets, Posters and Ex Libris became a separate organisational entity at the ANL and a comprehensive academic analysis and re-cataloguing of the entire stock was launched. Currently, more than 30,000 posters from 1900 to 2005 can be viewed via Internet, including the political posters (<http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/index.htm>).

In addition, the homepage offers the interactive CD *Posters of the National Council Elections 1919–1930* with more than 500 posters and a wealth of background information on parties, politicians, poster artists and newspaper articles. A similar project on the election posters of the Second Republic was carried out in cooperation with Demokratiezentrum (Centre for Democracy) and will go online in the near future.

Thanks to legal deposit requirement—regulated by the Media Act⁶ since 1981—the ANL receives an average of between 3,000 and 4,000 posters and broadsheets per year. In 2005, the Department of Broadsheets, Posters and Ex Libris listed a total of 380,101 objects, including 81,122 posters, 184,147 broadsheets and 49,980 Ex Libris.

GRAPHIC DESIGN MADE IN AUSTRIA—A NEW FOCUS OF COLLECTING

In 1995 the department was augmented by bookplates mostly from the 20th century and consequently the collecting policy was extended by setting a new focus on the documentation of modern Austrian graphic design.

Minka Podhajská, *Zeichnet 7. Kriegsleihe!* Živnostenská Banka. Filiale Wien, Gesellschaft für graphische Industrie, Wien 1917, litografie/lithograph. 95x63 cm, ÖNB Wien, FLU 16305172. Foto archiv ÖNB

Thanks to the sponsor Donau-Versicherung the ANL purchased the poster archive of the Bund Österreichischer Gebrauchsgraphiker (BÖG, Association of Austrian Commercial Artists) in 1998, which the BÖG had been building up as a reference collection for its members from its foundation in 1926 onwards. It was maintained by Leo Pernitsch (1895–1972), who later became president of the BÖG. The poster archive (1,300 posters covering the years from 1900 to the 1960's) can be regarded as a "Who's Who" of Austrian poster art, comprising works of internationally renowned artists such as Joseph Binder, Julius Klinger and Hermann Kosel. The ANL also initiated a cooperation with "Design Austria", the successor organisation of BÖG, and acts as a depository for "Design Austria", receiving for instance all posters submitted to the biannual Binder-Award. Furthermore, copies from the society's archive enable biographic research on its members. Christian Maryška, curator of the poster collection, covered the history of BÖG until 1946 in his publication *Kunst der Reklame* (Art of Advertising).⁷ Since graphic artists are rarely to be found in art encyclopaedias, as a further research reference Maryška listed all board members from 1926 to 1936 as well as all society members; many of them will be found here for the first time.

Further purchases and donations provide users with a unique insight into those epochs significant for Austrian graphic art. Particularly important in this connection is the

a internetové prezentace) mohou být základem pro spolupráci s dalšími sbírkami plakátů a podporovat výzkum archivních materiálů.

HISTORIE SBÍRKY

Wiener Hofbibliothek (Viedeňská dvorská knihovna) shromažďovala plakáty ve svém slavném Kupferstichkabinetu (Sbírka grafiky) již od devadesátých let 19. století. Ředitelé si dobře uvědomovali, jaký má tento druh užitého umění význam pro soudobé dějiny i dějiny umění. Obraceli se na renomované vídeňské litografické instituce, jako například na vydavatelství Alberta Bergera a Jacoba Weinera, které jim poskytovaly volné výtisky. Současně spolupracovali s affiches societies a do roku 1914 nashromáždili sbírku přibližně 500 plakátů.¹

Zatímco Kupferstichkabinet se zaměřoval především na soudobé plakáty – umělecké plakáty pro výstavy vídeňské Secese a pro Hagenbund i pro cirkusová představení a události v Prátru a dalších zábavních zařízení – další oddělení Dvorské knihovny, Sbírka letáků (Broadsheets), založená v roce 1912, seznamovala veřejnost s historickými materiály z počátků existence plakátu. Ve sbírkových fondech z revolučního období 1848, zahrnujících celou habsburskou monarchii, se nachází značný počet velkoformátových poutačů, většinou textových plakátů s politickým sdělením a vojenskými vyhláškami.²

Bezprostředně po vypuknutí první světové války v roce 1914 byla i ve Wiener Hofbibliothek založena válečná sbírka, a knihovna tak následovala příklad jiných zemí, kterým se podařilo nashromáždít ohromné a komplexní sbírky dějin této války (například Imperial War Museum v Londýně nebo Bibliothèque Nationale v Paříži). Dvorská knihovna měla za cíl zahrnout do válečné sbírky „každé svědectví své doby, pokud se manifestovalo v písmu nebo tisku, v kresbě i fotografii“³ – tedy jakýkoliv předmět, který měl nějakou spojitost s děním na frontě i v zázemí: pohlednice, *Vivatbänder* (stužky na paměť vítězství), propagandistické známky, potravinové lístky, vstupenky a také plakáty, které se poprvé v této válce houfně využívaly pro politickou propagandu a představovaly tak vedle tisku prostředek masové komunikace. Dvorská knihovna tedy shromažďovala úřední oznámení a vojenské vyhlášky z celé monarchie a okupovaných národů od Albánie po Ukrajinu. Dodnes bylo odhadem zaregistrováno na 10 000 textových plakátů, řazených abecedně podle místa tisku, od Adelsbergu po Zwettl. Též Morava a Čechy jsou zařazeny podle prvních písmen okresů, jako například Ústí nad Labem (Aussig a. d. Elbe), Brno (Brünn), Chrudim, Jihlava (Iglau), Praha, Liberec (Reichenberg) a Znojmo (Znaim).

Ve všech zemích, které válka zasáhla, byla značná část vznikajících plakátů věnována výzvám k nákupu válečných obligací. V Rakousku-Uhersku obligace neprodával přímo stát, ale prodávaly se prostřednictvím bank. Afiše pro vídeňské banky navrhovali známí grafikové jako

například Alfred Roller, Julius Klinger nebo Alfred Offner a čeští výtvarníci zase pro banky v Praze, například pro Živnostenskou banku. Minka Podhajská vytvořila dva plakáty pro sedmou emisi dluhopisů a Ferdinand Rubeš pro osmou.

V roce 1917 věnoval Ottokar Mascha svou sbírku čítající 3 051 plakátů císaři. Její součástí byl zvláštní oddíl Kriegsgraphik (válečná grafika) se 154 plakáty, 830 pohlednicemi, karikaturami, pamětními listy a rozličným grafickým materiálem. Mascha dokonce získal afiše ze spojeneckých států prostřednictvím neutrálního Švýcarska. Kriegsgraphik se tak stala skutečně válečnou sbírkou, která byla v roce 1920 začleněna do sbírky letáků a plakátů v ÖNB.⁴

PRÁVO POVINNÉHO VÝTISKU

Prakticky jediný způsob jak získat nové plakáty za první republiky byly akvizice ve formě povinných výtisků, a to podle tiskového zákona z roku 1922,⁵ který zůstal v platnosti až do roku 1980. V získávání přírůstků se sbírka systematicky zaměřovala na téma politický život a soudobé dějiny, zatímco dějinám umění se věnovala muzea a vzdělávací instituce.

Počínaje volbami do ústavního národního shromáždění (Kunstituierende Nationalversammlung) v roce 1918 – pro dvacet stran bylo při volební kampani vtištěno přes 250 plakátů – zaznamenává sbírka plakátů politický život první republiky a let „stavovského státu“ (Ständestaat) v letech 1934–1938. Plakátovací plochy rovněž byly svědky vášnivých sporů dvou hlavních táborů vedených konzervativní křesťansko-sociální a sociálně-demokratickou stranou. K podpoře volebních kampaní posloužily agresivní obrazy, stranické symboly, výrazné personifikace, jako například Biróšův „Rudý obr“ pro proletariát, nebo udavačské karikatury. Výtvarníci objevili nový vizuální jazyk, využívající efektní kodifikované obrazy ozřejmující ideologické postoje, jejichž přesah trval ještě dlouho po druhé světové válce. V šedesátých letech se kampaně amerikanizovaly a grafickou tvorbu litografických plakátů nahradily fotografie vyráběné ofsetovým tiskem se zaměnitelnými hlavami politiků a většinou konvenčními slogany v politické komunikaci. Navíc, hlavním médiem politických debat se stala televize a novodobý plakát dnes ve volebních kampaních hraje novou úlohu ovládnutím prostoru měst a okolí silnic.

V roce 1995 se Oddělení letáků, plakátů a exlibris stalo samostatnou organizační jednotkou Rakouské

purchase of the estate of Burgtheater dramatic adviser and author Erhard Buschbeck (1889–1960) in 1979, comprising valuable autographs and letters, but also 57 posters that Buschbeck had collected mainly while he worked for the Akademischer Verband für Literatur und Musik (Academic Society of Literature and Music). Prior to 1914, this association played an important part in the artistic avant-garde of Vienna because it hosted readings and musical performances that were too “progressive” for conservative tastes, including works by Arnold Schönberg and Anton Webern, Frank Wedekind, Arthur Schnitzler and Egon Friedell. Famous expressionists such as Egon Schiele and Oskar Kokoschka designed posters for these exceptional performances, which were manufactured mostly at the printing house of the brothers Rosenbaum. Other designers were arts students from Bertolt Löffler’s class at the time, including Karl Schwetz (1888–1965), Franz Delavilla (1884–1967) and Richard Philipp (1876–ca. 1945).⁸

Likewise important was the Neue Galerie (New Gallery) run by Otto Kallir (1894–1978). As president of the Hagenbund, the most progressive artists society after the First World War, he introduced many Hagenbund artists at his gallery. In particular he sponsored Otto Rudolf Schatz (1900–1961), who created many of the typographically excellent affiches, but also international modernism as represented by Edvard Munch, Vincent van Gogh, Paul Signac, El Lissitzky and Max Beckmann who made their début in Vienna’s Neue Galerie. In 2002 these 38 posters were donated to the collection by the well-known collector Wilfried Daim.⁹ Meanwhile, another twelve items have been purchased to complete the documentation of Kallir’s Viennese exhibitions between 1923 and 1956.

FILM POSTERS

Joseph Gregor (1888–1960), then director of the ANL Theatre Department, showed great vision when he established the Archiv für Filmkunde (Archive of the History of Film) as early as 1929, even before the foundation of the famous Cinémathèque française. Within a short time he managed to collect posters, photos and programmes as significant documents of film history from the early 20th century onwards from many European countries as well as from Hollywood. Today, this collection includes 3,203 film posters, 1,777 of which were printed to advertise silent movies and are particularly rare. Enthusiasts are willing to pay top prices for such posters on the international poster market today.

One example of such price trends is the Art-Deco poster designed by Heinz Schulz-Neudamm for Fritz Lang’s classic *Metropolis* (Berlin 1926) – that Gregor kept together with other UFA posters in his collection. Only a few vintage prints have survived beside the one owned

by the ANL, one of them in the Museum of Modern Art in New York. It was quite a thrill when, in 2005, Reel Poster Gallery in London put another copy on the market and US collector Ken Schacter paid the record price of \$ 690,000. He explained his motives to *The Independent* (Great Britain): “This is one of the best film images of all times and probably the most sought-after poster in the world. I have been collecting for more than 25 years and this is the poster that best combines a truly great film with a truly great work of art to publicise it.”¹⁰

GRAPHIC ARTISTS’ ESTATES

Intensive research and publicity reached through exhibitions established contacts between the Poster Collection of the ANL and a number of Austrian commercial artists and their heirs. Since 1999, complete or partial estates as well as donations came to the library from the following artists: Paul Aigner (1905–1984), Fritz Bernhard (1900–1945), Alexander Exax (1896–1994), Wilhelm Jaruska (born in 1916), August Schmid (1913–1998), Kurt Schwarz (born in 1916) and Anton Ziegler (1894–1974). The most recent estate was donated by Prof Friedrich C. Heller in 2005, comprising 15 cardboard boxes filled with the works of Rudolf Köhl (1896–1966). Since then, more than 300 posters, among them 238 valuable vintage prints done by prominent Austrian poster artists collected by Köhl, have been restored and can be accessed via the Internet database.¹¹

The first woman ever to donate her works of art to the collection is Swiss artist Catherine Rollier (born in 1955), who has lived in Vienna since 1980 and specializes in posters for museums and theatres. One of her projects was the Corporate Design of the Museum für Angewandte Kunst (MAK, Museum of Applied Arts).

PROJECTS AND INTERNATIONAL COOPERATION

Today the main task of the Poster Collection lies in cataloguing the accessions and performing the retrospective conversion for the historic holdings. For books, librarians have created catalogue codes, e.g. AACR (Anglo-American Cataloguing Rules), for posters there have been no similar rules until now. Therefore it was extremely important to find a cataloguing system for the poster collection that was internationally accepted. In 1995 the ANL opted to join the DISKUS association of Bildarchiv Foto Marburg and to use MIDAS (Marburger Information, Documentation and Administration System), well-known for indexing museums items. This proved to be the right strategy. The ANL became the first Austrian institution to be integrated into an association that combined museum standards with state-of-the-art technology used for image databases.

Thus, the film posters of the ANL were catalogued with the help of a project financed by the BMWF (Ministry

národní knihovny a byla zahájena důkladná akademická analýza a nová katalogizace celého fondu. V současné době si lze prostřednictvím internetu prohlédnout více než 30 000 plakátů z let 1900–2005, včetně plakátů politických (<http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/index.htm>).

Domovská stránka rovněž nabízí interaktivní CD *Posters of the National Council Elections 1919–1930* s více než 500 plakáty a bohatým informačním materiálem o stranách, politicích, tvůrcích plakátů i článcích v tisku. Podobný projekt s vybranými plakáty z druhé republiky byl realizován ve spolupráci s Demokratiezentrum (Centrum pro demokracii) a v brzké budoucnosti bude též umístěn na internet.

Díky právu povinného výtisku – podle tiskového zákona⁶ z roku 1981 – získává ÖNB v průměru 3 000 až 4 000 plakátů a letáků ročně. V roce 2005 zaznamenalo oddělení letáků, plakátů a exlibris celkový počet 380 101 sbírkových předmětů, z toho 81 122 plakátů, 184 147 letáků a 49 980 exlibris.

GRAFICKÝ DESIGN „MADE IN AUSTRIA“ – NOVÉ ZAMĚŘENÍ SBÍREK

V roce 1995 bylo oddělení rozšířeno o exlibris převážně z 20. století a následně se i metody shromažďování sbírky rozšířily nastavením nového zaměření na dokumentaci grafického designu v současném Rakousku.

Díky svému sponzorovi, rakouské pojišťovně Donau-Versicherung, mohla ÖNB v roce 1998 zakoupit archiv plakátů od Bund Österreichischer Gebrauchsgraphiker (Svaz rakouských reklamních grafiků, BÖG), který tuto sbírku budoval od svého založení v roce 1926 jako referenční fond pro své členy. Sbírkou spravoval Leo Pernitsch (1895–1972), který se později stal předsedou BÖG. Archiv plakátů (1 300 plakátů z období od roku 1900 do 60. let) lze považovat za „Who is Who“ umění plakátu v Rakousku – obsahuje díla mezinárodně proslulých výtvarníků jako jsou Joseph Binder, Julius Klinger nebo Hermann Koserl. ÖNB rovněž iniciovala spolupráci s profesionální asociací rakouských designérů Design Austria, nástupnou organizací BÖG, a funguje jako depozitář této asociace, například shromažďuje všechny plakáty pro bienále *Binder-Award*. Dále, kopie z archivu této společnosti umožňují biografické bádání o jeho členech. Christian Maryška, kurátor sbírky plakátů, se ve své publikaci *Kunst der Reklame* (Umění reklamy)⁷ zabývá historií do roku 1946. Protože grafičtí výtvarníci se málokdy vyskytují v uměleckých encyklopediích, zařadil sem Maryška pro potřeby vědeckých referencí všechny členy představenstva z let 1926–1936, jakož i všechny členy společnosti; mnohé z nich zde najdeme vůbec poprvé.

Díky dalším nákupům a grantům ÖNB umožňuje uživatelům důkladně se obeznámit s těmito obdobími důležitými pro rakouské grafické umění. V této souvislosti je zejména významný nákup pozůstalosti drama-

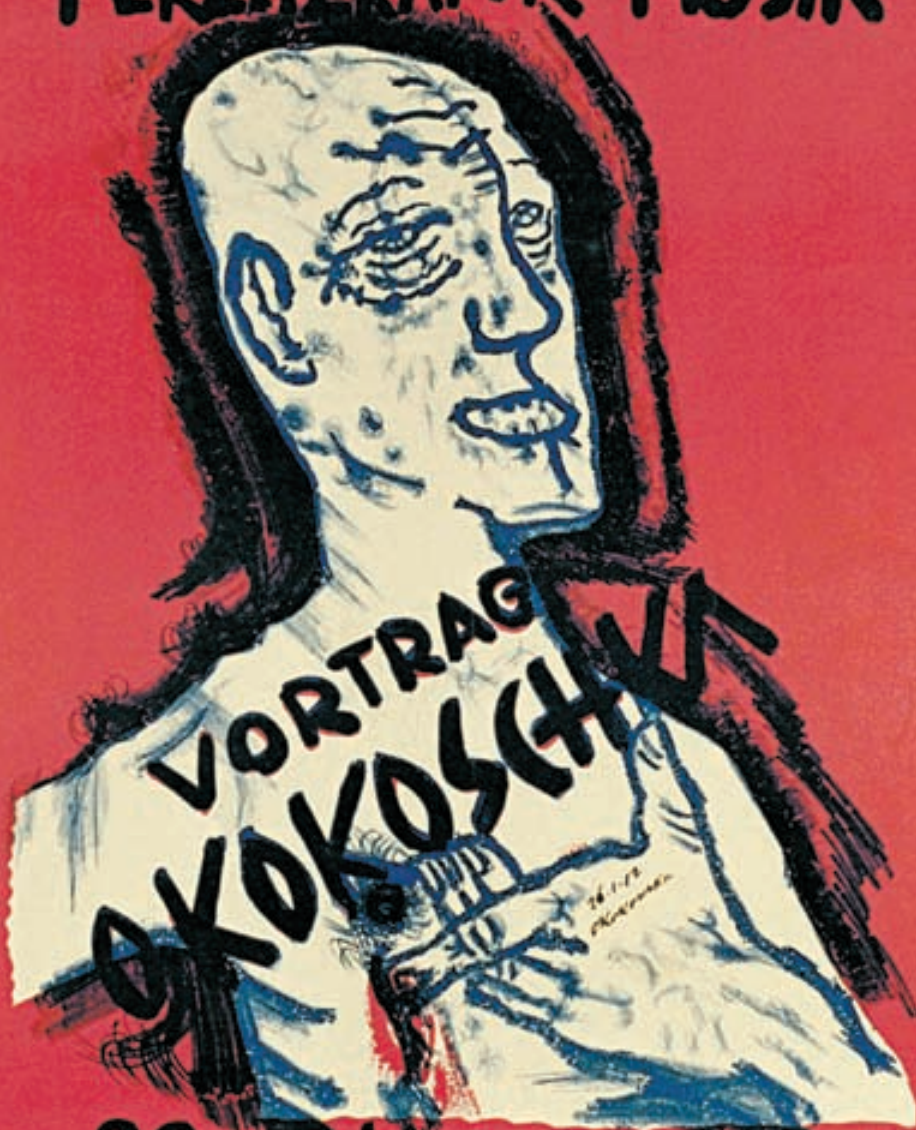

Mihály Biró, *Gegen die Einheitsfront des Kapitalismus, Militärgeographisches Institut, Wien 1920, litografie/lithograph. 122x95 cm, ÖNB Wien, FLU 16304318. Foto archiv ÖNB*

turga a autora her Burgtheateru Erharda Buschbecka (1889–1960), uskutečněný v roce 1979. Sbíрка obsahovala cenné autogramy a dopisy, ale také 57 plakátů, které Buschbeck shromáždil hlavně v době, kdy pracoval pro Akademischer Verband für Literatur und Musik (Akademická společnost pro literaturu a hudbu). Až do roku 1914 hrála tato společnost ve vídeňské umělecké avantgardě významnou úlohu, protože pořádala literární a hudební představení považovaná za příliš „progresivní“ pro konzervativní vkus, jako například díla Arnolda Schönberga a Antona Weberna, Franka Wedekinda, Arthura Schnitzlera nebo Egon Friedella. Pro tato mimořádná představení vytvářeli návrhy plakátů slavní expresionisté jako Egon Schiele a Oskar Kokoschka, plakáty se pak tiskly převážně v tiskárně bratří Rosenbaumů. K dalším designérům v té době patřili studenti umění ze třídy Bertolta Löfflera, například Karl Schwetz (1888–1965), Franz Delavilla (1884–1967) a Richard Philipp (1876–ca. 1945).⁸

Podobně významná byla i Neue Galerie (Nová galerie) vedená Otto Kallirem (1894–1978). Kallir byl předtím také předsedou Hagenbundu, nejprogresivnějšího uměleckého spolku po první světové válce, a proto také ve své galerii uváděl řadu umělců právě z Hagenbundu. Zejména sponzoroval Otto Rudolfa Schatze (1900–1961), jenž vytvořil řadu typograficky vynikajících afiší, ale

AKADEMIKHERVERBAND
FÜR LITERATUR UND MUSIK

26. JÄNNER $\frac{1}{2}$ 8 ABG.
IM INGENIEUR U. ARCHITEKTEN
VEREIN I. ESCHENBACHGASSE 9.
KARTEN ZU 10,8.6.4.2. KR. U. 60 H.
BEI KEHLENDORFER

Oskar Kokoschka, Akademischer Verband
für Literatur und Musik, Vortrag O. Kokoschka.
26. Jänner $\frac{1}{2}$ 8 Abend (...), Rosenbaum, Wien 1912,
litografie/lithograph. 95 x 63 cm, ÖNB Wien, FLU
16305532. Foto archiv ÖNB

uváděl i mezinárodní modernu s díly Edvarda Muncha, Vincenta van Gogha, Paula Signaca, El Lissitzkého a Maxe Beckmanna – ten ve vídeňské Neue Galerie vystavoval vůbec poprvé. V roce 2002 známý sběratel Wilfried Daim daroval těchto 38 plakátů ÖNB.⁹ Mezitím bylo nakoupeno dalších dvanáct položek se záměrem doplnit dokumentaci Kallirových vídeňských výstav z let 1923–1956.

FILMOVÉ PLAKÁTY

Tehdejší ředitel divadelního oddělení ÖNB Joseph Gregor (1888–1960) měl velké vize, když zakládal Archiv für Filmkunde (Archiv filmových dějin); bylo to již v roce 1929, dokonce ještě předtím, než v Paříži začala existovat slavná Cinémathèque française. Během krátké doby dokázal shromáždit plakáty, fotografie a programy, coby významné dokumenty filmové historie, od počátku dvacátého století dále z mnoha evropských zemí i z Hollywoodu. Dnes tato sbírka zahrnuje 3 203 filmových plakátů, z nichž 1 777 bylo vytištěno jako reklama pro němý film a jsou skutečně velmi vzácné. Nadšení sběratelé na mezinárodním trhu s plakáty jsou ochotni zaplatit za takové plakáty horentní ceny.

Jedním z příkladů takového cenového vývoje je plakát ve stylu art deco, který vytvořil Heinz Schulz-Neudamm pro klasiku filmové historie, *Metropolis* Fritze Langy (Berlín 1926) – Gregor ho uchovával ve své sbírce spolu s dalšími plakáty filmových studií UFA. Kromě tohoto exponátu z majetku ÖNB se dochovalo už jen velmi málo původních tisků, jeden má například Museum of Modern Art v New Yorku. Velkou událostí ve světě sběratelů byl prodej dalšího tohoto plakátu, který v roce 2005 londýnská Reel Poster Gallery nabídla k prodeji a americký sběratel Ken Schacter za něj zaplatil rekordní částku 690 000 dolarů. Své motivy pak vysvětlil v britském deníku *The Independent*: „Je to jeden z nejlepších filmových obrazů všech dob a nejspíš i nejžádanější plakát na světě. Sběratelství se věnuji už přes dvacet pět let a právě na tomto plakátě se snoubí skutečně velký film se skutečně velkým uměleckým dílem, jež ho má propagovat.“¹⁰

POZŮSTALOSTI GRAFICKÝCH VÝTVARNÍKŮ

Díky intenzivnímu výzkumu a publicitě nabyté výstavami mohla sbírka plakátů ÖNB navázat kontakty s řadou reklamních grafiků a jejich dědici. Od roku 1999 ÖNB získala darem kompletní nebo částečnou pozůstalost těchto výtvarníků: Alexander Exax (1896–1994), Wilhelm Jaruska (*1916), August Schmid (1913–1998), Kurt Schwarz (*1916), Paul Aigner (1905–1984), Fritz Bernhard (1900–1945) a Anton Ziegler (1894–1974). K úplně posledním patří sbírka darovaná v roce 2005 profesorem Friedrichem C. Hellerem, kterou představovalo patnáct lepenkových krabic z vlastnictví sběratele Rudolfa Köhla (1896–1966). Od té doby bylo restaurováno přes 300 plakátů, mezi nimi i 238 cenných originálních tisků (vintage

prints) od předních rakouských výtvarníků plakátů, které Köhl nashromáždil a které jsou nyní přístupné prostřednictvím internetové databáze.¹¹

První ženou, která kdy darovala svá výtvarná díla do sbírek ÖNB, byla švýcarská umělkyně Catherine Rollier (*1955), která žije ve Vídni od roku 1980 a specializuje se na plakáty pro muzea a divadla. Jedním z jejích projektů bylo Corporate Design pro Museum für Angewandte Kunst (MAK, Uměleckoprůmyslové muzeum).

PROJEKTY A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Dnes si sbírka plakátů ÖNB bere za úkol především katalogizaci přírůstků a realizaci retrospektivní konverze pro historické sbírky. Pro knihy vytvořili knihovníci katalogizační pravidla, například AACR (Anglo-American Cataloguing Rules), pro plakáty až dosud žádná taková pravidla neexistovala. Proto bylo mimořádné důležité najít systém katalogizace pro tuto sbírku plakátů, který by byl přijat i v zahraničí. V roce 1995 se ÖNB rozhodla připojit k asociaci DISKUS při Bildarchiv Foto Marburg a využívat MIDAS (Marburger Information, Documentation and Administration System), dobře známý indexací muzeálních položek. Jak se ukázalo, byla to správná strategie. ÖNB se stala první rakouskou institucí, která byla začleněna do asociace, jež spojovala muzejní standardy s nejnovějšími technologiemi využívanými pro obrazové databáze.

Filmové plakáty ÖNB byly tak katalogizovány za pomoci projektu financovaného BMWF (Ministerstvo vědy a výzkumu) za použití databáze HIDA-MIDAS, vydané jako CD-ROM: *Film posters of the Austrian National Library 1910–1955*.¹² Od roku 1998 jsou údaje o sbírce plakátů ÖNB přístupné na serveru Bildarchiv Foto Marburg a v brzké době budou začleněny do Marburger Bildindex.

Díky těmto aktivitám byla ÖNB přivána k účasti na projektu Evropské unie EPOC (Evropské sbírky plakátů), realizovaném společně s berlínskou Kunstbibliothek a hamburským Museum für Kunst und Gewerbe (1997–1999). Německé a rakouské plakáty z let 1914–1945 byly pečlivě katalogizovány a digitalizovány pro všechny tři sbírky plakátů podle směrnic MIDAS. Ve Vídni, Berlíně a Hamburgu představila souborná výstava *Verführungen. Plakate aus Österreich und Deutschland von 1914 bis 1945* (Plakáty z Rakouska a Německa z let 1914 až 1945) řadu nejvýznamnějších originálů z tohoto období.¹³ V několikaletém katalogu na CD se pojednává o badatelských problémech a je zde analyzován celý soubor plakátů z období let 1914–1945. Toto CD umožňuje selektivní a detailní vyhledávání podle různých kritérií.¹⁴

Heinz Schulz-Neudamm, *Metropolis*,
Paul Grasnik, Berlin 1926, litografie/lithograph.
211x96 cm, ÖNB Wien, FLU 16301956. Foto archiv ÖNB

V roce 1996 ÖNB uspořádala výstavu *Plakát UFA*, tentokrát ve spolupráci s berlínským German Film Museum Berlin. Vystaveny byly plakáty ze zvláštních fondů Universum Film AG, které shromáždil Gregor.¹⁵ Jak se ukázalo, originální plakáty UFA z obou sbírek se vzájemně dokonale doplňovaly, a tak byly aktivity UFA z let 1918–1946 prezentovány i na prestižních výstavách v Berlíně, Vídni a také v Museum of Modern Art v New Yorku a v Academy of Motion Picture Arts and Sciences (Akademie filmového umění a věd) v Los Angeles. Tato výstava, organizovaná ústřední kanceláří Goethe-Institutu, putuje již šestým rokem po celém světě, ovšem vystavuje reprodukce plakátů, aby uchránila originály.

Další mezinárodní spolupráce sbírky plakátů ÖNB vyplynula ze spojení se společností REAGA (Réseau Européen de l’Affiche et du Graphisme d’Auteur), založené v roce 1998, jejíž členové se rekrutují převážně z frankofonního kulturního prostředí. Kromě knihovny (University Library of Geneva) a sbírek grafického umění (Centre de la Gravure, La Louvière) zahrnuje rovněž instituce, které jsou známé pořádáním speciálních festivalů plakátu: Echirrolles s jeho každoročním *Mois du Graphisme*, Chaumont s festivalem *Festival international de l’affiche et des arts graphiques* a kulturním centrem *Les silos, maison du livre et de l’affiche* a město Mons s *Triennale Européenne de l’Affiche politique*, s kulturním centrem *Le Manège* a archivem *Mundaneum*. V letech 2004 a 2005 REAGA vytvořila webovou stránku (<http://www.reaga.net/>) a uspořádala putovní výstavu *Un combat, des symboles* za přispění programu EU *Culture 2000*. Originální tisky ze zainteresovaných sbírek jsou ukázkou toho, jakým historickým vývojem procházel politický plakát ve významných evropských zemích od roku 1914 až do nedávné doby, a zejména jak se určité politické symboly, jako například srp a kladivo nebo holubice míru, stávají vizuálními příznaky nadnárodní obrazivosti v průběhu 20. století.¹⁶

REAGA plánuje rozšířit okruh svých členů – opět se zapojí jeden z původních členů a spoluzakladatelů, Deutsches Plakatmuseum Essen (Německé muzeum plakátu v Essenu), a možná se zapojí i sbírky plakátů ze střední Evropy. K novým aktivitám, z nichž některé jsou ještě ve stádiu plánů, patří překlad výše zmíněné webové stránky do angličtiny a uspořádání mezinárodního sympozia dějin plakátu.

V roce 2005, kdy se rozhodl poprvé vystavit své rakouské plakáty Hoover Institution (Stanford University, USA), zahájila kurátorka Elena Danielson spolupráci

Alexander Exax, Steyr-Wälzlager, Franz Adamez, Wien 1938, ofset / offset. 63 x 48 cm, ÖNB Wien, FLU 16308203. Foto archiv ÖNB

s ÖNB, která poskytla katalogizační data a historickou expertizu. Jako doprovod k výstavě v Hoover Institution vytvořila ÖNB virtuální internetovou výstavu (také na CD-ROM), která ilustruje dějiny Rakouska v letech 1945–1955 prostřednictvím plakátů.¹⁷

Stejně významná jako tyto mezinárodní kontakty je spolupráce mezi jednotlivými sbírkami plakátů v Rakousku. V roce 2000 v rámci Vereinigung österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare (Asociace rakouských knihovniců) byla založena tematická skupina pro zpracování plakátů. Následující speciální knihovnické dny a konference nabídly cestu k výměně zkušeností a názorů, a tak vznikla síť profesionálů, která je pro uživatele též velmi užitečná. Další informace o všech sbírkách (adresy, kontakty, popis fondů, odkazy atd.) lze získat na webové stránce *KOOP-POSTER*, která může sloužit i jako portál pro společný katalog významných sbírek plakátů v budoucnosti. Od roku 2006 sem jsou zařazovány informace i z dalších evropských zemí i z USA (<http://www.onb.ac.at/koop-poster/>).

Každá sbírka plakátů, která si přeje účastnit se tohoto portálu, je velmi vítána a může poslat svá data do Österreichische Nationalbibliothek.

of Science and Research) using the HIDA-MIDAS database and published as a CD-ROM: "Film posters of the Austrian National Library 1910–1955".¹² Since 1998, the poster data of the ANL have been accessible via the server of Bildarchiv Foto Marburg, and will be integrated into the "Marburger Bildindex" shortly.

Due to these activities, the ANL was invited to participate in the EU project EPOC (European Poster Collections), which was carried out jointly by the Kunstbibliothek Berlin and the Museum für Kunst und Gewerbe Hamburg (1997–99). The German and Austrian posters covering the years 1914–1945 have been carefully catalogued and digitalised for all three poster collections according to the guidelines of MIDAS. The comprehensive exhibition *Verführungen. Plakate aus Österreich und Deutschland von 1914 bis 1945* (Posters from Austria and Germany from 1914 to 1945) displayed some of the most significant originals of that time, in Vienna, Berlin and Hamburg (catalogue¹³). A multilingual catalogue CD deals with scientific issues in analysing the entire stock of posters from the time between 1914 and 1945. This CD allows selective and detailed searching using various criteria.¹⁴

The exhibition *The UFA Poster* was conceived by the ANL in 1995, this time in cooperation with the German Film Museum Berlin, drawing on the special stock of the Universum Film AG, collected by Gregor.¹⁵ It turned out that the original UFA posters of both collections complemented each other perfectly and so the activities of UFA from 1918–1946 were displayed in the course of much-acclaimed exhibitions in Berlin, Vienna, at the Museum of Modern Art in New York and at the Academy of Motion Picture Arts and Sciences in Los Angeles. In addition, a travelling exhibition was created, displaying reproductions in order to protect the originals. Organised by the central office of the Goethe-Institutes, it has been touring the world since the year 2000.

Further international cooperation on the part of the ANL poster collection resulted from its joining the REAGA society (Réseau Européen de l’Affiche et du Graphisme d’Auteur), founded in 1998, the members of which are mostly from a francophone cultural background. Apart from a library (University Library of Geneva) and a collection of graphic art (Centre de la Gravure, La Louvière), it also incorporates institutions that have excelled by staging special poster festivals: *Echirolles* with its annual *Mois du Graphisme*, Chaumont with the *Festival international de l’affiche et des arts graphiques* and its cultural centre *Les silos, maison du*

livre et de l’affiche and the city of Mons with its *Triennale Européenne de l’Affiche politique* and its cultural centre *Le Manège* as well as the archive "Mundaneum". In the years 2004 and 2005, REAGA created both a common website (<http://www.reaga.net/>) and the touring exhibition *Un combat, des symboles* with the help of the EU programme "Culture 2000". Vintage prints from the participating collections provided an overview of the history of political posters in the main European countries from 1914 up to more recent times, always highlighting the way how political symbols, such as hammer and sickle or the dove of peace, became visual tokens of a supranational imagery in the course of the 20th century.¹⁶

REAGA is planning to extend its circle of members—one of its co-founders, the Deutsches Plakatmuseum Essen (German Poster Museum in Essen) is going to participate again, and poster collections from Central Europe may also join. New common activities, some of which are still in the planning stage, include a translation of the website into English as well as an international symposium on poster history.

In 2005, when the Hoover Institution (Stanford University) decided to exhibit their Austrian posters for the first time, poster Curator Elena Danielson arranged to cooperate with the ANL, a move which provided Hoover with cataloguing data and historical expertise. To coincide with the exhibit in Hoover, the ANL created a virtual internet exhibit (also on CD-ROM) which illustrates Austrian history from 1945–1955 by means of posters.¹⁷

Cooperation among poster collections within Austria itself is just as important as the international contacts mentioned. In 2000, a task group for poster processing was established within the framework of the Vereinigung österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare (Association of Austrian Librarians). Special conferences offered the opportunity to exchange experiences and opinions, thus creating a professional network that is also helpful for the users. Further information on all collections (addresses, contacts, descriptions of stock, links, etc.) can be gleaned from the Website "KOOP-POSTER", which might also serve as a portal for a common catalogue of important poster collections in future. Since 2006 details from other European countries as well as from the US have been included (<http://www.onb.ac.at/koop-poster/>).

Any other poster collections wishing to participate in this portal are very welcome to contact the Austrian National Library.

- 1 Marianne Jobst-Rieder, Plakate in der Österreichischen Nationalbibliothek, in: *Wiener Kunsthefte, Zeitschrift für Druckgraphik* 9/2005, H. 3, s. 21.
- 2 Všechny dokumenty jsou přístupné na domovské stránce Department of Broadsheets, Poster and Ex Libris v části „Digital Archive on the Revolution of 1848“. Lze je stáhnout a vytisknout ve formátu PDF: <http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/flugblaetter/archiv1848/index.htm>.
- 3 Othmar Doublier, Die Kriegssammlung der Hofbibliothek, *Neue Freie Presse*, 30. 8. 1915, s. 1–3: „alle Zeugnisse der großen Zeit, soweit sie ihren Niederschlag auf dem Wege der Schrift und der Druckerpresse, des Zeichenstifts und der photographischen Platte gefunden haben.“
- 4 Othmar Doublier, Die Kriegssammlung der Nationalbibliothek, *Wiener Zeitung*, 14. 7. 1923.
- 5 Federální zákon ze 7. dubna 1922, BGBl. č. 218/1922, o tisku.
- 6 6 Federální zákon z 12. června 1981, BGBl. č. 314/1981: „Von jedem Druckwerk, das im Inland verlegt wird oder erscheint, hat der Medieninhaber (Verleger) eine durch Verordnung bestimmte Anzahl von Stücken an die ÖNB abzuliefern.“ (Vydavatel každého výtisku v Rakousku musí předložit určitý počet kopií Národní knihovně Rakouska). Tato povinnost poskytovat kopie platí rovněž pro plakáty a elektronická média (podle dodatku k zákonu o médiích, BGBl. No. 136/2001).
- 7 Christian Maryška, *Kunst der Reklame. Der Bund Österreichischer Gebrauchsgraphiker von den Anfängen bis zur Wiedergründung 1926–1946*, Salzburg 2005 (Design in Österreich, Bd. 1).
- 8 Marianne Jobst-Rieder, „Radikale Richtung!“ Erhard Buschbeck als Plakatsammler. Hinweise auf die Affichen des ‚Akademischen Verbands für Literatur und Musik‘ in der Flugblätter-, Plakate- und Exlibris-Sammlung der ÖNB, in: Helmut Lang–Hermann Harrauer (eds.), *Festschrift zum 66. Geburtstag für Hans Marte*, Vienna 2001 (Biblos-Schriften, Bd. 77), s. 111–134.
- 9 Wilfried Daim, Sammler, Plakat-Pate und Donator, *ÖNB Newsletter* 3/2002, s. 11.
- 10 *Independent*, 16. listopadu 2005.
- 11 *ÖNB Newsletter*, 4/2005, s. 7.
- 12 *Filmp plakate der Österreichischen Nationalbibliothek 1910–1955*, Saur, München 1998 (Reihe DISKUS, 11).
- 13 *Verführungen. Plakate aus Österreich und Deutschland von 1914 bis 1945*, Umschau/Braus, Heidelberg 1998.
- 14 *Europäische Plakatkunst 1914–1945. Deutschland und Österreich*, VDG Verlag, Weimar (Reihe DISKUS, 2).
- 15 Peter Mänz–Christian Maryška (eds.), *Das Ufa-Plakat. Filmpremieren 1918 bis 1943*, Heidelberg 1998.
- 16 Diego Zaccaria (ed), *Un combat, des symboles. Un siècle d'affiches politiques en Europe. Une exposition du REAGA*, Bresson 2005.
- 17 *Wieder Frei! Österreichische Plakate 1945–55* [Opět svobodni! Rakouské plakáty 1945–55, CD-ROM], ÖNB, Wien 2005 a http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/siteseeing/wieder_frei/index.htm.

- 1 Marianne Jobst-Rieder, Plakate in der Österreichischen Nationalbibliothek, in: *Wiener Kunsthefte, Zeitschrift für Druckgraphik*, 9/2005, H. 3, p. 21.
- 2 All documents are available on the homepage of the Department of Broadsheets, Poster and Ex Libris in the section "Digital Archive on the Revolution of 1848". They can be downloaded and printed in PDF format: <http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/flugblaetter/archiv1848/index.htm>.
- 3 Othmar Doublier, Die Kriegssammlung der Hofbibliothek, *Neue Freie Presse*, 30/ 8/1915, pp. 1–3: „alle Zeugnisse der großen Zeit, soweit sie ihren Niederschlag auf dem Wege der Schrift und der Druckerpresse, des Zeichenstifts und der photographischen Platte gefunden haben.“
- 4 Othmar Doublier, Die Kriegssammlung der Nationalbibliothek, *Wiener Zeitung*, 14/7/1923.
- 5 Federal Law from 7 April, 1922, BGBl. No. 218/1922, print media.
- 6 Federal Law from 12 June, 1981, BGBl. No. 314/1981: „Von jedem Druckwerk, das im Inland verlegt wird oder erscheint, hat der Medieninhaber (Verleger) eine durch Verordnung bestimmte Anzahl von Stücken an die ÖNB abzuliefern.“ (The publisher of every printout published in Austria must submit a specified number of copies to the National Library of Austria) This obligation to submit copies also applies to posters and to electronic media (according to the amendment to the media act BGBl. No. 136/2001).
- 7 Christian Maryška, *Kunst der Reklame. Der Bund Österreichischer Gebrauchsgraphiker von den Anfängen bis zur Wiedergründung 1926–1946*, Salzburg 2005 (Design in Österreich, Bd. 1).
- 8 Marianne Jobst-Rieder, „Radikale Richtung!“ Erhard Buschbeck als Plakatsammler. Hinweise auf die Affichen des ‚Akademischen Verbands für Literatur und Musik‘ in der Flugblätter-, Plakate- und Exlibris-Sammlung der ÖNB, in: Helmut Lang/Hermann Harrauer (ed.), *Festschrift zum 66. Geburtstag für Hans Marte*, Vienna 2001 (Biblos-Schriften, Bd. 77), pp. 111–134.
- 9 Wilfried Daim, Sammler, Plakat-Pate und Donator, *ÖNB Newsletter* 3/2002, p. 11.
- 10 *Independent*, 16 Nov 2005.
- 11 *ÖNB Newsletter* 4/2005, p. 7.
- 12 *Filmp plakate der Österreichischen Nationalbibliothek 1910–1955*, Saur, München 1998 (Reihe DISKUS, 11).
- 13 *Verführungen. Plakate aus Österreich und Deutschland von 1914 bis 1945*, Umschau/Braus, Heidelberg 1998.
- 14 *Europäische Plakatkunst 1914–1945. Deutschland und Österreich*, VDG Verlag, Weimar (Reihe DISKUS, 2).
- 15 Peter Mänz–Christian Maryška (eds.), *Das Ufa- Plakat. Filmpremieren 1918 bis 1943*, Heidelberg 1998.
- 16 Diego Zaccaria (ed.): *Un combat, des symboles. Un siècle d'affiches politiques en Europe. Une exposition du REACA*, Bresson 2005.
- 17 Wieder Frei! Österreichische Plakate 1945–55 [Free Again! Austrian Posters 1945–55, CD-ROM], ÖNB, Wien 2005 and: http://www.onb.ac.at/sammlungen/plakate/siteseeing/wieder_frei/index.htm.